

DESPRE TĂRIA DE A STRĂBATE VIAȚA CU DEMNITATE
Dr. TEREZA MÓZES LA 90 DE ANI

AUREL CHIRIAC*

SUR LA FORCE DE VIVRE LA VIE AVEC DIGNITÉ
Dr. TEREZA MÓZES À 90 ANS

Résumé

L'ouvrage rend hommage à Tereza Mozes et fait une incursion dans l'historique professionnel de celle-ci en soulignant les plus significatifs aspects de son activité et d'organisation (y inclus la période quand elle a conduit la Section d'ethnographie du Musée de Tara Crisurilor). À côté de la série de dates biographiques, on y a mentionné les principaux livres élaborés par Tereza Mozes pendant cette période-là, ainsi que la reconnaissance de la direction du Musée de Tara Crisurilor à regard du geste de Tereza Mozes de donner à l'institution d'Oradea un nombre important de livres de spécialités (2798 pièces) et objets ethnographiques (808 pièces).

Mots clef: Tereza Mozes, ethnographie, Musée de Tara Crisurilor, donner.

A îți arăta respectul față de personalitățile care și-au dedicat existența întru respectul semenilor săi este un gest de normalitate. Iar, dacă acestea au avut o contribuție la recunoașterea valorilor culturale create în arealul geopolitic în care au trăit, gestul este unul de incontestabilă noblețe.

Dr. Tereza Mózes este, fără îndoială, un om care de-a lungul anilor de activitate profesională a fost întotdeauna dispus la a servi interesele societății locului, ale Oradiei și Bihorului deopotrivă. Trecând peste drama deportării, și-a construit un rost în viață dedicat relevării, cu maximă obiectivitate, a acelor trăsături ce au individualizat, peste timp, civilizația Oradiei și Bihorului, contribuția românilor, maghiarilor, evreilor, slovacilor, germanilor etc. la maturizarea acesteia.

S-a născut la 6 noiembrie 1919, în Șimleu Silvaniei (jud. Sălaj). Și-a făcut studiile liceale la Oradea. În timpul ocupației horthyste, la vârsta de 26 de ani, alături de toți evreii orădeni, a fost deportată în lagărele de concentrare din Auschwitz, Riga-Spilve, Stuthoff, Gutau etc. După sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial revine acasă, în România. La scurt timp se înscrie la facultate, în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, obținând licența în istoria artei, etnografie, limba și literatura franceză. Din 1946 își începe activitatea la *Muzeul de Istorie și Arheologie din Oradea*, unde lucrează la reorganizarea și redeschiderea acestuia până în 1949, când este numită directoare la *Școala de Arte Frumoase din Oradea* (azi Școala Populară de Arte „Francisc Hubic”). Începând din 1950 lucrează și ca redactor la ziarul „Fáklya”. Între 1955 și 1964 este directoarea *Căsuței regionale a creației populare*, unde s-a dedicat

*Muzeul Țării Crișurilor, contact@mtariicrisurilor.ro

studiului artei populare din Bihor și, în egală măsură, susținerii meșteșugarilor populari, care atunci încă erau în număr important în județ. Rodul acestei munci a fost tipărirea unui catalog al meșterilor populari activi în acele vremuri și a unei cărți despre ceramica din Bihor (în colaborare), ambele foarte apreciate și astăzi prin informațiile pe care le conțin.

În anul 1964, când se înființează *Secția de artă și artă populară* în cadrul Muzeului regional Crișana din Oradea, este numită șef de secție. După despărțirea acestora va deține această funcție în cadrul celei de etnografie până la pensionare (1975). Împreună cu colectivul pe care l-a condus – unul foarte tânăr, dar care s-a dovedit a fi de incontestabilă valoare – a reușit să realizeze o importantă colecție etnografică, care cuprinde capodopere ale artei populare realizate de români, dar și de maghiari, slovaci, germani etc.

Datorită strădaniei doamnei Tereza Mózes și a colectivului pe care l-a coordonat peste 10 ani, **Secția de etnografie** a nou înființatului Muzeu al Țării Crișurilor (1971) a devenit nu numai apreciată, dar și dată ca exemplu pentru calitatea colectivului, pentru modul de organizare a expoziției de bază, cât și a depozitelor în care se păstrau obiectele.

Este autoare a peste 100 de studii și articole dedicate satului din Bihor, dar și Oradiei, precum și a multor articole despre plasticienii orădeni. A publicat o serie de cărți de referință pentru subiectele abordate, dintre care amintim: *Arta populară din Regiunea Crișana. Ceramica populară din Regiunea Crișana* (împreună cu Florea Bobu Florescu), Oradea, 1967; *Ghidul Secției de Etnografie a Muzeului Țării Crișurilor* (împreună cu Ioan Godea), Oradea, 1973; *Repertoriul monumentelor naturii, istorice, etnografice, de arhitectură și artă din județul Bihor* (colaborator), Oradea, 1974; *Arta populară din Țara Crișurilor. Portul popular din bazinul Crișului Alb*, Oradea, 1975; *Zona etnografică Crișul Repede*, București, 1984; *Decalog însingerat*, București, 1995; *Evreii din Oradea*, București, 1997; *Portul popular din nord-vestul României-Țara Crișurilor*, Oradea, 2002.

Ca o încununare a atașamentului față de orădeni și bihoreni deopotrivă, față de instituția în care s-a împlinit profesional, în urma unei decizii a familiei dr. Tereza și dr. Carol Mózes, au fost donate Muzeului Țării Crișurilor, în anul 2006, 2798 de cărți de etnografie și artă și 808 obiecte etnografice (din care 764 de piese de ceramică din România și din întreaga lume, 27 de ouă încondeiate, 13 piese din lemn, 2 piese port popular și 2 piese textile), donație care vine să se alăture alteia, către Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Bihor, unde au ajuns mii de volume din domeniul medicinei, literaturii etc. În semn de omagiu pentru această generozitate, conducerea muzeului și colectivul **Secției de etnografie** au decis ca să se constituie fondul de carte „Tereza Mozeș” în cadrul bibliotecii instituției și fondul de obiecte și de arhivă „Tereza Mozeș” (cu fotografiile, desene, filme și însemnării, inclusiv teza de doctorat în original), toate urmând a face parte din colecțiile existente ale **Secției de etnografie**.

Simțul civic remarcabil, implicarea în viața culturală a Bihorului și orașului de pe malurile Crișului Repede timp de mai bine de 40 de ani, serviciile aduse promovării culturii românești și nu numai, pe plan național și în mod special peste hotare, aprecierea constantă a semenilor săi și, în egală măsură, solidaritatea cu etnia căreia îi aparține, sunt acele trăsături de caracter ce au călăuzit-o în existența de până acum, trăsături care i-au dat tăria să străbată viața cu o demnitate ce a stârnit întotdeauna admirația tuturor celor care i-au cunoscut evoluția destinului personal cu adevărat.